

מוקצה

חכמים אסרו לטלטל 'מוקצה' בשבת. ונאמרו כמה טעמים לגזירה זו:

א. כדי שמנוחת השבת לא תתבטל - כלומר שאם יהיה מותר לטלטל כל דבר, יהיו עסוקים בלארגן את הבית והחנות ויתבטל בכך צווי התורה ששבת תהא יום מנוחה, שנאמר "וביום השביעי תשבות.. למען ינוח".

ב. שלא יבואו לידי עשיית מלאכה - טלטול כלים המיועדים לעשיית מלאכה, עלול למשוך את האדם לעשיית מלאכה בפועל (רמב"ם שבת פכ"ד. וכן מובא במשנ"ב בפתחה לסי' ש"ח, ועיי"ש עוד טעמים).

עלינו לברר מה כולל בתוכו השם 'מוקצה', ואיזה טלטול חכמים כיוונו לאסור.

מהו מוקצה

הרעיון של מוקצה הוא דבר הימוקצה משימוש בשבת - כיון שהיעוד שלו הוא למשהו שלא ניתן לעשות בשבת, וככל שיש לו פחות שימוש, כך רמת חומרתו גדולה יותר, וככל שהשימוש שלו תדיר יותר, כך הוא קל יותר (ראה רמב"ם פיה"מ ביצה א, א. ושו"ת מנחת שלמה תנינא סי' י"ז ב-ג).

חכמים קבעו ארבעה סוגי מוקצה עיקריים, שהם בעצם ארבע סיבות שהופכות את הדבר לפחות שמיש, כדלהלן:

מוקצה מחמת גופו

דבר שאין לו שימוש בשבת בגלל האופי שלו¹, כיון שהשימוש בו נעשה באמצעות² מלאכה אסורה, או למטרת מלאכה האסורה. או דבר שלא מיוחד לשום שימוש³.

כיון שהוא מוקצה לגמרי משימוש בשבת, אסור לטלטל אותו לשום צורך⁴ (סי' שח ס"ז).

מקורות וזוהספות

¹ אבנים, חול, אינם מיועדים לשימוש המותר בשבת, וכן כסף הוא מוקצה מחמת גופו (שבת מד. רמ"א שי, ז), הגם שמשמש את האדם לקנייה, לפי שאין השימוש נעשה בגופו כדוגמת כסא ושולחן ושאר כלים, אלא השימוש נעשה באמצעותו, שמשמש כאמצעי ומכשיר לרכוש דברים (חוט שני ג, נג).

² אוכל שאינו ראוי לאכילה ללא בישול או אפייה וכו' - סי' שח סל"ב.

³ קליפות אגוזים קליפות ביצים וכדו' אינם ראויים לשום שימוש (סי' שח כז-כט) ולגבי שאר עצמות וקליפות שאינן ראויות לבני אדם, אם מצויים שם בעלי חיים שצורכים את אותם קליפות, נמצא שהם כן מיועדים ומיוחדים לשימוש והם אינן מוקצה. אבל נסרים ועצים קטנים, אע"פ שראויים לשימוש - כגון מעצור לדלת כיון "שאינם מיוחדים" לכך הם נחשבים מוקצה - שו"ע סי' שח, ז. ומשנ"ב לד.

⁴ וחכמים התירו לטלטל מוקצה מחמת גופו במקום כבוד הבריות, או חשש נזק אם אי אפשר באופנים המותרים. וכן התירו לטלטל יגרף של רע"י - דבר מאוס שנמצא במקום שבני שוהים בו, (סי' שח סל"ד ועיין באורחות שבת פ"ט הערה תצ).

מוקצה מחמת חסרון כיס

דבר שאין לו שימוש בשבת בגלל היעוד שלו⁵, שמקפידים להשתמש בו רק למלאכה שלשמה נועד. ואין לו שימוש בשבת.

כיון שהוא מוקצה לגמרי משימוש בשבת, אסור לטלטלו לשום צורך⁶ (סי' שח ס"א ובמשני' ס"ק ב).

כלי שמלאכתו לאיסור

דבר המיועד למלאכה האסורה, אבל ניתן לעשות בו שימושים אחרים המותרים, כיון שלא מקפידים להשתמש בו רק ליעוד שלו (משנה ברורה שח, י, כ).

ולכן אסור לטלטל אותו לצורכו - כיון שלצורכו שלו הוא מוקצה משימוש (שו"ע שח, ג, יא).

אבל מותר לטלטל אותו לצורך גופו או לצורך מקומו⁸⁷ (שו"ע שח, ג).

בסיס לדבר האסור

דבר היתר שהונח על גביו דבר מוקצה קודם שבת, ונשאר עליו לכל הפחות בעת כניסת השבת (בין השמשות), נעשה ההיתר שתחתיו "בסיס לדבר האסור" ומקבל את שם המוקצה שהונח עליו (שו"ע שט, ד, שי, ז).

רק כאשר יתקיימו התנאים הבאים שייך המושג 'בסיס':

מקורות והוספות

⁵ כלי שמלאכתו לאיסור, ומקפידים להשתמש בו רק למטרה שלשמה הוא נועד, לכל השיטות הוא מוקצה מחמת חסרון כיס. וכן **כלי העומד לסחורה**, אם בעליו מקפיד לא לעשות בו שום שימוש, נחשב כמוקצה מחמת חסרון כיס. - סי' שח ס"א ברמ"א. שש"כ פ"כ אות כא.

אבל **כלי שייחדו לו מקום ומקפידים לא להזיזו ממקומו כדי שלא יהרס**, לדעת בני אשכנז נחשב כמוקצה מחמת חסרון כיס - משני' ס"ק ת. ובשש"כ פ"כ אות כב. וכן בכף החיים סי' שח ס"ק ד. אך דעת הגר"ע יוסף שאינו מוקצה ומותר בטלטול - (חזו"ע שבת ג, עמי צא-צד)

⁶ ובמקום כבוד הבריות או חשש נזק, אם אין אפשרות אחרת מותר לטלטל - (בית יוסף ורמ"א שח ו, ומשני' עז. ושי"ב ה). וכן מותר לטלטל מוקצה לצורך חולה שאין בו סכנה (שעה"צ תרנח, ג, חזו"ע שבת ג עמי קעב), אך יראה לעשות זאת בשינוי (משני' שכח, נח, ובשעה"צ לד).

⁷ כלומר כשצריך להשתמש במקום שבו מונח הכלי (שו"ע שח, ג). או שרוצה להגיע למקום מסוים, והכלי שמלאכתו לאיסור מפריע מלהגיע אליו (שו"ע שח, יד ומשני' נו. שש"כ כ, ו).

⁸ לדעת פוסקי אשכנז כל ההיתר לטלטל לצורך גופו, הוא רק כשאין לו כלי היתר לתשמיש הנצרך, אך אם יש לו כלי היתר אסור להשתמש בכלי שמלאכתו לאיסור, כגון אם יש לו "מפצח אגוזים", אינו יכול להשתמש בפטיש לצורך פיצוחם (משנה ברורה שח, יב). ומאידך יש מפוסקי ספרד שהתירו בכל אופן להשתמש בכלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו שימוש המותר (הגר"ע יוסף, חזו"ע שבת ג עמי מט, מנוחת אהבה א, רסו. אמנם בכה"ח שח, כב אסר).

- א. המוקצה הונח בהסכמת הבעלים⁹ בכוונה שישאר שם בשבת¹⁰.
- ב. שהבסיס משמש את המוקצה שעליו¹¹. ומתבטל אליו¹².

מקורות והוספות

- 9 אך אם הניחו אדם אחר ללא הסכמת בעל החפץ אינו נעשה בסיס (רמ"א שט, ד), מלבד אם ידוע שנוח לבעל החפץ בהנחה זו (משנ"ב כז)
- 10 אך אם שכח את דבר המוקצה שם, או אפי' הניחו בכוונה תחילה אך לא היה בדעתו בפירוש להשאירו שם בשבת, לא נעשה בסיס (שו"ע שט, ד, משנ"ב יח כא, ושעה"צ כ). מלבד בדבר שדרך המוקצה להיות עליו בדרך קבע, כדוגמת ארנק שהוא מקומו הקבוע של הכסף, שבזה אף אם שכח הכסף בו, דינו כמניח מדעת ונעשה בסיס (משנ"ב שט, ח).
- 11 דהיינו שהבסיס אכן משמש את המוקצה, אבל אם רק מונח שם אינו מוקצה, כגון אבן שהניחה על כיסוי כלי כדי שלא יפתחו החתולים את הכלי, או הניחה על דפי נייר לבל יתפזרו ברוח, לפי שכיסוי הכלי ודפי הנייר אינם משמשים את האבן אלא להיפך האבן משמשת אותם (שש"כ כ, נד).
- 12 מוקצה פחות ערך - שאין לו חשיבות עצמית ביחס לבסיס לא אוסר אותו, ולכן אם הניחו מטבע חסר ערך ממשי על שולחן, כיון שאין שום הגיון לומר שהשולחן משמש את המטבע, אינו מתבטל אליו ולא מקבל שם בסיס. ס"י ש"י סקל"א במשנ"ב.
- מוקצה המונח על דלת - מוקצה המונח על דלת של חדר, ארון וכדו', כיון שברור שהדלת נועדה לשמש את החדר והארון, אין היא מתבטלת למוקצה שעליה, ואינה מקבלת דין 'בסיס' - ס"י רע"ז סק"ז במשנ"ב.